Souhvězdí Labutě

Nápadná a poměrně rozlehlá (cca 30°×30°, což je asi 1/40 celé oblohy) Labuť uzavírá ze severovýchodní strany oblast tradičně „letních" souhvězdí. Najdeme zde (s výjimkou galaxií, kulových hvězdokup a jim podobných vzdálených objektů) téměř vše, co si může srdce obdivovatele nočního nebe přát.

Nejjasnější hvězdou Labutě je **Deneb** (α Cyg). Už tak sama o sobě poměrně zajímavá slabě proměnná hvězda (neradiálně pulzující veleobr) se dostala na výsluní po publikování výsledků družice Hipparcos, která provedla zatím nejpřesnější měření poloh a vzdáleností celé řady i poměrně vzdálených hvězd. Ukázalo se, že Deneb je *opravdu* daleko, něco okolo třech tisíc světelných let (údaje uváděné s přesností na desítky, ba dokonce jednotky, které se vyrojily v řadě publikací, jsou vzhledem k téměř 50% chybě měření poněkud scestné). Pro jeho námi pozorovanou jasnost je pak potřeba zářivý výkon přesahující dvousettisícinásobek výkonu našeho Slunce, což z Denebu činí nejzářivější hvězdu v „blízkém" okolí.

Z ostatních jasnějších hvězd zde stojí za zmínku ještě dvě. Na konci „krku" září **Albireo** (β Cyg), populární dvojhvězda (3,4 a 5,1 mag) s nápadným barevným kontrastem, díky úhlové vzdálenosti složek přes půl minuty pozorovatelná i v triedru. Nejspíš se ovšem nejedná o fyzickou dvojhvězdu, neboť u obou složek byly naměřeny dosti rozdílné vzdálenosti. 8° JJV od Denebu pak najdeme o něco slabší **61 Cygni**, opět binární systém (hvězdy 5,2 a 6,0 mag, také cca 30˝ od sebe), který navíc obsahuje několik neviditelných složek, zřejmě planet či hnědých trpaslíků. Spolu s Vegou a Tolimanem (α Cen) patřila k prvním hvězdám, u nichž byla v letech 1836 až 1839 změřena paralaxa (F. W. Bessel), potažmo tedy vzdálenost od Slunce. Napomohla tomu samozřejmě i její velmi nízká hodnota (11 sv. let).

V Labuti se také nachází bezesporu nejzajímavější část mléčné dráhy na severní polokouli. Její bledý pás je zde temnými prachovými oblaky rozdělen na dvě části; v tom severnějším z nich (který dále na jih slepě končí) leží mezi γ Cyg a Albireem bohatý hvězdný oblak, zvláště působivý v malém dalekohledu s velkým zorným polem. Na mapách zde najdeme řadu otevřených hvězdokup, avšak jejich rozlišení na bohatém pozadí je takřka nemožné. Výjimkou je **M 29**, velmi kompaktní seskupení několika hvězd ve tvaru miniaturních Plejád.

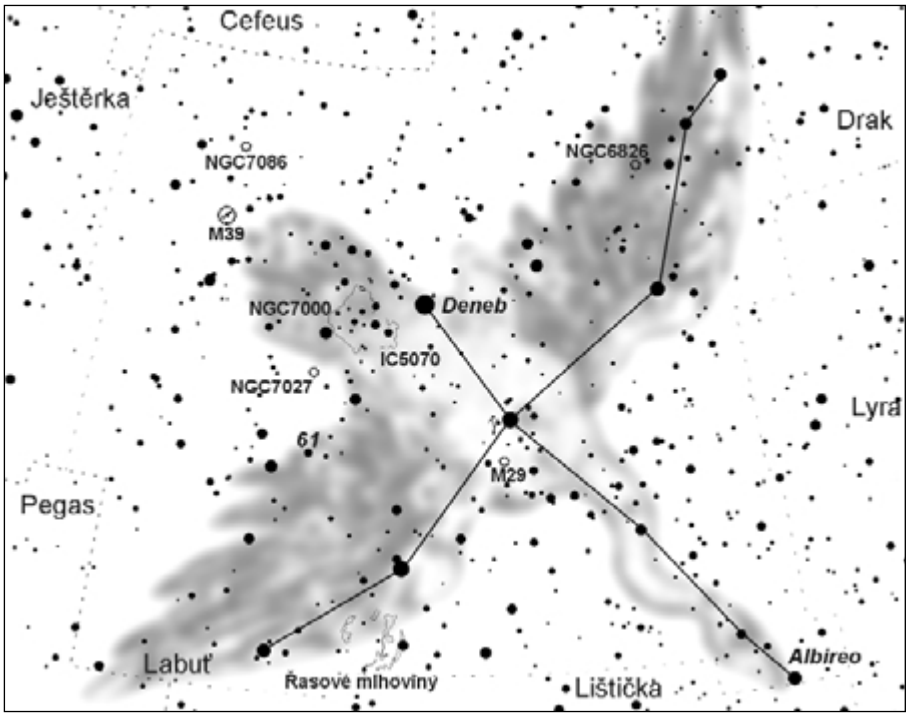

Mapa souhvězdí Labutě; na pozadí kresba z Bayerova atlasu

Mnohem nápadněji vystupují hvězdokupy v oblasti na SV od Denebu. Kromě nejjasnější **M 39**, tvořené jasnými hvězdami až sedmé velikosti, stojí za zmínku ještě **NGC 7086**, ležící od předchozí 3° na sever, bohatá na slabé hvězdy 11. až 12. velikosti. Pomocí binaru 25×100, či jiného světelného dalekohledu můžete v jejich okolí objevit řadu dalších, méně výrazných kup.

V kategorii mlhovin je Labuť mezi souhvězdími na jednom z předních míst. Už prostým okem spatříme vlevo od Denebu oválné zjasnění mléčné dráhy, které obsahuje mlhovinu **NGC 7000 – Severní Amerika**. Zatímco na severu a východě se její postupně slábnoucí jas vytrácí v bohatém hvězdném poli, její jihozápadní okraj („Mexický záliv") je velmi dobře patrný díky kontrastu s pruhem tmavé látky. Nejlepší pohled na mlhovinu poskytují samozřejmě malé světelné přístroje; jako ideální se jeví „dělostřelecký" binar 10×80. Dále na západ září ještě slabounký **Pelikán (IC 5070)**, k jehož spatření je ovšem potřeba extrémně tmavá obloha a větší přístroj (a trocha fantazie...)

Lahůdkou je komplex pozůstatků po výbuchu supernovy, tzv. „**Řasové mlhoviny**". V kruhu o průměru 2,5° je rozházena řada útržků materiálu; nejlépe viditelné jsou dva oblaky na protilehlých okrajích. Zatímco východní část (**NGC 6992/5**) je jasnější a silnější, západní (**NGC 6960**) vykazuje nápadnější vláknitou strukturu, ve větším dalekohledu až překvapivě prokreslenou. Za výborných podmínek ke spatření obou oblouků stačí i triedr; při pozorování dalekohledem velmi pomůže některý „deepsky" filtr.

Nejjasnější „planetárkou" v Labuti je **NGC 6826** – „blikající mlhovina". Zatímco při přímém pohledu je viditelná jen centrální hvězda, bočním viděním vynikne naopak jemná prstencovitá mlhovina. (Viditelnost efektu ovšem závisí na dalekohledu i pozorovateli). Bez zajímavosti není ani **NGC 7027**, která je naopak tak jasná, že ji lze dobře pozorovat i přímo. Je však třeba vzhledem k jejím malým roměrům použít pro odlišení od hvězdy co největšího zvětšení. Ve větším dalekohledu vynikne její výrazný nazelenalý odstín.

Jan Verfl